श्रीरामप्रसन्न

11 th year

चरीत्र नायकाचे वयाचे ११ रावे वर्ष व
माझा व त्याचा संबंध

माझे लग्नात त्याचीव माझी ओळख कशी झाली ते मी सांगते
आमचा आगदी लग्नाची वेळ मी देवीला अक्षदा वाहात बसले आहे
ईतक्यात ही दोन मुले जी ये लग्नाची तयारी केलेली होती त्या
दारत येऊन उभी राहीली व वीचारतात हे कोणाकडे केले पुरु आम उभी ही
ची वहीनी कुठे आहे आशी अश्यारे अयकताच माझी मावशी आ कास
ती तीने त्याना वीचारले कुम तुम्ही कोणाचे व तुमची नावे
असे विचारताच हे आमचे भाऊजी सांगतात हा माझा लाहान भा
ऊ याचे नाव नारायण दामोदर सावरकर माझे नाव विनायक
दामोदर सावरकर व आमचे वडील बंधु ज्याचे आवा ल[illegible]
मीन आहे त्यांचे नाव गणेश दामोदर सावरकर असे सर्व
आयकताच माझे आईस व मावशीस आती धन्यता वाटली
व लगेच माझी आई म्हणाली की ती शाहणी हुशार व स्वरुप
वीत मुलगे आहेत हे येसुन दीर बरे हे सर्व मी फार कुतुहलीत नक्की
मनाने अयकत होते व हृदय कीती प्रेमाने व आ[illegible]भर
ले होते म्हणुन सांगु मूला ती प्रेमल व नाजुक व सुकुमार
मुर्ती काशी पाहीन असे वाटले त्याच मुर्तीपासुन मला प्रेम
काय असते व त्यापासुन कीती आनंद आसतो ते समजले
असे मी लिहीले ही काही आतीशयोक्ती होणार नाही असे
मला वाटते परील सर्व लोकांचे होत आहे ईतक्यात आमचे स

आमचे भाऊजी म्हणतात काही लग्नीन कुठे लागणचे व
आमची वहिनी कोणाणी कडे ऊभी राहील ते सांगा की मला
वहिनीचे जवळ बसुन लग्नाची सर्व गंम्मत पाहा. ययची
आहे असे अमकताच माझी मावशी म्हणते बसा आरो इक
डे यांच बाजुला तुमची वहिनी ऊभी राहील बरे मग मना
ला समाधान वाटले व जवळ बसुन ते सर्व पा[illegible]ले
एक मेकावर अक्षात पाडणे कंकण बाधणे [illegible] सर्व फ
न घरी गेले तरी रोज चारी दीवस साखरे ईकडुन वीकडे
येरझारा चालीत अस[illegible]ता फार लाचे वेकी जेवणाचे
येकी वहिनी चांगदे व सांगाचे वहिनीला आत घ्या घास
देण्यास आलेकी
द्या दक्षीणा आमचे वहिनीला द्या व दीलों की पटकन
ईल्लाची व म्हणाचे की आता वहिनी आमची झाली आहे
असे ते आठदाहा दीवस संपले आम्ही आमचे घरी जाण्यास
नीघालो सर्वाचे नीरोप घेणें जाहले आई माझी समजुत करीत होती
तुला लवकर आणु फारदीवस ठेवणार नाही फार तर एक मही
ना ईतके बोलणें होत आहे तर तीथे आमचे भाऊजी आले व
माझे आईस म्हणतात आई काही काळजी करु नका वहिनीचे
होल्यास आवश्य उपचार करून आणता बरे करु आप
णास पत्र पाठवु शीवाय[illegible] मेनाताई व आमच्या मामीन
ाजी आहेतच असे सर्व सांगुन आई. म्हणाले येरवढ

ले काही वाईट वाटू देऊ नको व काळजीपण करून का आता तीची काळ
जी झंम्हाला आहे असे सांगुन आम्ही सर्व नीघालो सारी रात्र गाडयाच
लल्या असता सुर्य ऊदयाचे वेळी आम्ही भगुरचे वाटेस लागलो ह्या वे
ळेस आमचे भाऊजी म्हणतात की ती सुंदर ही वेळ असते कसे ते कोवळे कोव
ळे कीरण दृष्टीला व मनाला आल्हाद देत आहेत म्हणुन सांगु परंतु वहिनी
काही ही मजा पाहावा येत नाही वहिनी सुर्यऊदय होताच ती मोरे पाह
कशी नाचु लागली आहेत व तो हारणाचा कळप कसा पळत आहे हे स
र्व खरे पण तु वर डोके मी हुन बसली आहेस मी पाणी आणतो व तु डोके
ऊघड असे म्हणुन पाणी आणले व मी डोके ऊघडले असे ईकीके हो
त आहे तोच भगुर आले मग आम्ही ऊतरलो पण ह्यादी वसी संध्या
काळी घरी जावयाचे होते आम्ही दुसरी कडे ऊतरलो माझा हात धरून
घरात नेली बसवली व म्हणतात वहिनी तु आता जेव आणी नीज
असे सांगुन आपण स्नान वगैरे करून जेवणों ऊरकुन घरी गेले
आपल्या सर्व मीत्राना सांगु लागले रात्री आमचे घरी या आ
मची वहिनी पाहण्या करता व पुन्हा आम्ही होतो तीथे आले व म्ह
णवात वहिनीचे डोके आफुने पाण्याने शेकले का नाही नसले शेक
ले तर मी शे कतो असे होत आहे तर आजीनी आमचे भाऊजीना
सांगीतले की बाकु कासाय ला बोलाव वहिनी ला बांगड्या भर
वयाच्या आहेत तीला तार पाटली करून असे सांग व बरोबरच
घेऊन ये ते सर्व आप कुन तीला सांगुन आले व मी नीजले अ

ता वीथे आले व म्हणवात वहिनी कुठ ते सना आवता आपल्या घरी जायचाचे येणीं वगैरे चाल तेस ना मी जरा वेळ तुझे डोळे शेक तो व घरी जातो व तुला नेण्यास गड्या ला घेऊन येईन असे म्हण तआ ईत तर डोळे शेकण्याचे पाणी मामे सासूबाई नी आणले व लगे च भाऊजी माझे डोके मांडीवर घेवले व डोळे शेकु लागले जरा शेक झाला असेल नसेल ईतक्यात कासार आइला व बांगड्या भरा ल्या ईतकयात घरी नेण्या करता गडीव भाऊजी आले व म्हणवात वहिनी सर्व तयारी आहे ना चला आपले घरी आता असे म्हणून गड्या स म्हणवात घे वहिनी चे आबा पायानी चांऊ ले नरी चालेल असे म्ह णताच त्याने मला घेतले व आम्ही घरी गेलो व देवीची पुज्या वगैरे जाइली आमचे भाऊजी सर्व मीत्रांना सांगतात ही खडी- सार घ्या व आमच्या वहिनीचे नाव सरस्वति ठेवी ले आहे हे सर्व उरकले व दोन तिन दीवसानी सर्व गडबड कमी झाली व आमचे भाऊजी पुर्ववत सर्व उद्योग करु लाग ले शाळेत जाणें अभ्यास करणें वाचणें लिहीणें सर्व सुरू जाहले सकली उठून शौच्य मुखमार्जन स्नान वगैरे करून शाळेत जाताना माझे वहिणीस आमचे भाऊ- जी सांगावयाचे मेनाताई वहिनीचे डोळ्यात आवण घ्या घाला यामीस झांगाचे वहिनीला लापूचे बोंडांचे पाणी कढून दे व आजीला सांगावयाचे वहिनीला बदामाचा शी

रा करूनदे असे सर्व सांगुन मग शाळेत जावयाचे व शाळेतुन
येतान्च वीचारशचे वहिनी दाळे शीकले का आवषध प्यावले का
हीरा खाल्ला का असे वीचारीत असेतने केले असेल ते केले सांगा
वयाचे व नसेल केले ते नाही म्हणाचे मग जे केले नसेल ते स्वता
कराचे जेवण झाले की अम्ही काही खेळत असलो वर आमचे मध्य
याम्चे व खेळाचे व दोन वाजले की पुन्हा शाळेत जायचे व
आडीच तीन वाजता पुन्हा पाणी पीण्याचे सुटीत यावयाचे
मग सर्वांनी एका वाटात खावयास बसवे व मग अमी एक मे-
काशी थट्टा करावयाची की काही वीचारून का आमचे खा-
ण्यातले खाणें घ्यायचे ईकडे तीकडे पळावयाचे अशा
मजेत फराळ चालले असता मध्येच मी म्हणावे काळी
काळी मीठा जोगळे कराची पेसु असे भाऊजींना चीडवा
वयाचे व त्यानी मला पायची मनगटे धरून असे ऊल ऊल
लावे व मग मी ओरडावे मग आमचे भाऊजींनी मज
कडून असे कबुल करावयाचे की असे म्हणशील का फरु
पुन्हा ऊच असे म्हणावे मग मी आवा असे करणार नाही
केले तर मला तुम्ही ऊच करा असे म्हणावयाचे व मग
भाऊजी पुन्हा शाळेत जावयाचे पुन्हा पाच वाजता पर-
त येवात न येवात तर दाराशी खेळण्या करता मुले वाट
पाहत आसा व यांची आले की खेळावयास जावयाचे

परत पैवाच जेवण अटोपुन नीजावयाचे असे चालले
असता माझे माहेरी जाण्याचे दीवस आले म्हणुन मग
आमचे घरी हळद कुंकु केले तरी भाऊजीची गडबड
एक सारखी आशी गौडुर माडां तसे दीवेलावा अ[illegible]
रांगोळ्या काढा एका दोन सांगु वहिनीची वेणी कशी
काय घालतेस अगांवर काय काय घालतेस असे सारखे
विचारणें व सांगणे चालले आहे इतक्यात आपणच एक रांगोळी काढ
ली व मला म्हणवात कशी छानदार रांगोळी काढली आहे पाहातर
वहिनी तुला येतें का आशी काढता मी म्हणाले मला आशी
काही येत नाही पण आमुक तमुक आशी दोन तीन नावे सांगित
ली त्यात एक झैला असे मी सांगीतले तसे आपण म्हणवात माझा
हा फुटका पैला आहे असे म्हणताच सर्वांना हसु आले असो मला सांगाचे
इतकेच की आमचे भाऊजीना रांगोळीचा काढण्या नाद फार होता व
कामदाचे कावर काम पण त्यास चांगले येत असे इतके लागु
न पहील्या विषया कडे वळते वेण्या वगैरे घालुन गैवरी पुढे
दीवे लावले व वाघका पेऊ लागल्या माझे लग्रीन नुकतेच
झाले असल्या कारणानी ज्यात्या बाईनी मला नाव घेण्यास
सांगावे व मी दर बाई जवळ नीशु का उखाणा घ्यावा कि ती
बाई गेल्की की आमचे भाऊजी मला म्हणावयाचे स्थान
उखाणा घेतल्यास वहिनी इतके शीकलीस तरी कुठे

ईवके बोलत आहेत तर आणखी बायका यावयाच्या व भाऊ
जीनी उठुन जावयाचें असें होता होता संध्याकाळ झाली
बायका येणें बंद जाहले व मग माझी कडुन वसंत पुज्या
करावाची असे ठरले आमचे भाऊजीनी वसंत पुज्या म्हण
जे काय गं असते असे यांचें मामीस त्यानी वीचारले तसे मा-
मीनी सर्व सांगीतले यहिनी नी बाबाची पुज्या कराची वीआ-
डी पाय धु वावयाचे गंध लावाचे उटी लावाची व गु-
लाल टाकावयाचा व खीरापत घ्यावयाची व हे सर्व
देवाला नीरनीराळे उखाणे घेवले पाहीजे असे सर्व सां-
गीतले भाऊजी असे हसले व माझी थटा करु लागले जेवणें ल-
वकर उरकुन वसंत पुजेस आरंभ जाहला यहिनी अमक्या
तमक्या सर्व वस्तुची नीरनीराळे उखाणे घे असे भाऊजींनी म्हणाले
सर्व उखाणें वगैरे देणें जाहले तसे आता मला हळद कुं-
कुं लावाचे खीरापत घ्यायची तसे आमचे भाऊजी
म्हणाले बाबा आता आपण पण उखाणें घेउन वहिनी
हळद कुंकु दीले पाहीजे तीनी कीती उखाणे घेतले असे
सर्व होऊन सर्व मडळी आपआपले जागी गेली (आता
याचे पुढे मी उघ्यालिहीन) पुन्हा नीत्य क्रम चालु जा-
हला आमचे भाऊजी लाहान होते खरे पण वाचनाचा
नाद त्याना फार आमचे गाव तें खेडेंच होते पण ती

८

आरपाच वर्तमानपत्र घेत असत पुणें वैभव गुराखी केसरी आणि जगदीतेच्छु व आणखीही काही असतील तर मला माहीत नाहीत परंतु ती सर्व पत्रें आणाची व वाचुन त्याची त्यास द्यावयाची व कुठे कादंबरी वाही ली वाच इतीहास वाहीला वाच गोष्ट वाहीली वाच पुस्तक वाहीले की वाचलेच असे ईतक्या लहानपण पासुन त्यांना वाचण्याचा नाद असे एकदीवस जेवण जाइले हात धुतला व सदरा घालुन कीती वाजले पाहण्या करता समोरच्या घरी गेले सौंच्याची लंगोटी तशी च तेथील सर्व मंडळि हसत वयास लागली तसे घरी आले व म्हणतात मला लंगोटी धुवावयाची होती म्हणुन असे केले ते अपकुन आम्ही सर्व हसलो आता वीनोद व अनंद चालला असता माझा माहेरी जाण्याचा दीवस आला तसे भाऊजी म्हणतात वहीनी लवकर येईल ना मला आता करमणार नाही फार दीवस राहुन को चार महीन्या नी मंगळागौरीला ये ईतके बोलणें जाइले व मी माहेरी गेले. आता पुन्हा परत आल्यावर आमचे घरी मंगळा गौर जाइली तरी त्यां करता त्यांची माऊस बहीण आमचे घरी आली होती त्या दीवशि जेवताना बोलावयाचे लागते वर ई आमचे भाऊजीस तीने म्हणजे माझे माऊस

नणदे ने सांगीतले मग आम्ही सध्याकाळचे फराळाला
बसलो तेंव्हा आमचे भाऊजी तीथे आले व म्हणतात
कोणाला काय पाहीजे सांगा पाहु असे म्हणताच ह्या
आमच्या वन्सनी लिहून दाखवि की मला तांदुळ पाहीजे तसे
आमचे भाऊजी उठले व माझे पानाशी आले व तुला काय
हवे असे वीचारू लागले तेंव्हा मी काही लिहून दाखवी-
नाही नुसत्या खुणा केल्या व फराळ झाल्या वर मला
वीचारले आहिनी तुला लिहीता वाचता येत नाही तुला
कोणी शीकवीले नाही का तसे मी नाही सांगीतले तसे आप
ण म्हणाले मी तुला शीकवीन मग त्या रात्री आमचे भा-
ऊजी आमचे बरोबर जागले झोपाळ्यावर बसले सौ-
गध्या खेळले आरती म्हटली ती रात्र घालवीली ह्याच
प्रमाणें दोन मंगळवार नुसती पुज्येला थाडावयाची
ज्यागरण घरी केले ह्याच प्रमाणें हरताळीका पुज्या
पण घरी केली ज्यागरणाचे वेळी आमचे भाऊजी नी आशी
मजा केली मामीस म्हणाले मामी आपण नीजु बरे का
मला झोप आली आहे. मला त्याची लबाडी कळली नाही मी
आपली खरीच नीजले व झोप लागली तसे उठले व मा
झे हात पाय बांधले व मग लागले चीडवाला व थटा क
रला मग मी रागावले तसे म्हणतात. तुला आवडत नसेल

आता नाही थटा करणार व दुसरे दीवशी माझी काशी
यात्रा केली व मग मी आणखी सांगायचे तीसरे दीवशी
आमच्या अज्जेसासुबाई म्हणतात येसु बाबा येथ्था डुंच आ
हे तसे आमचे भाऊजी म्हणाले वहिनी काशी डुंच नाही भाऊ
न पाहू आपण मग तर जाइले असे म्हणुन घरात आले व म्ह-
णतात वहिनी चलपाऊ तीकडे एकदा पाहु तर खरे असे म्ह
णुन मला दारी नेले व जयकडुमे केले तर मी रखा दयाला
लागले मग का आजी वहिनी मोठी नाहीना असे दीवस चा
ललें असता माझे माहेरी जाण्याचे दीवस आले व त्या प्रमा
णें मी गेले पण आता पुढचे पुढे मग मी माहेरी असे
नाही सर्व दीवाळी करता तीथे आली होती व
आमचे बरोबर वहिनीस पाठवा असे आम
चे भाऊ जी नीघताना म्हणाले पण मा
झे चुलतोंनी पाठवीले नाही मागून
दीवसांनी गेले प्रावेकेलो आज्जेसासुबा
ई मामे सासुबाई कोणी आले नवते
सपपावकारन ब्राम्हण पेताव तार
कारन शीकवया करता मामजींनी ठेव
ले होतेच भाऊजींची पण परीक्षा जाहली
च होती तोंडुनजी शीकवच असना असे असत

म्हणजे दोनतीन दीवस होंता व मग निघून गेला मग [illegible]
काही काही पदार्थ मुलीच करता येत नसत मग काही आकुजी
नी शीकवाले काही मामंजीनी शीकवावे पाहुणें वगैरे आले
तर आम्ही दोघं [illegible] करावा व मग स्वैंपाक
आकुजीनी [illegible] असे चालले असता [illegible]
ता [illegible] येत नाही [illegible] त्याना जाइली व मला शीक
वीण्यास [illegible] मला आम्हर ओकरवं
[illegible] आलो व मग [illegible] यास ज्ञीवा-चे नंतर आम
चे मामंजी [illegible] आकुजीना [illegible]
[illegible] आहेस तीला [illegible]
नें इमी [illegible] आकुजीनी वडीलाचें [illegible]
केले व मला [illegible] मला पाठी पैंजपंडुन
आकुजीनी शीकवणें नाही [illegible] इतकेंच जाइले व मी माहेरी
[illegible] आले [illegible] जरघातली ही किकत आहे
आता. चरित्र नायकाचें बाराचे वर्ष त्यात त्यानी काय केले
ते सांगावयाचें. त्यावेळेला फारसे काही जाइले नाही आमचें भाऊ
जींचे वेळा पत्रक ठरलेले होतें त्याप्रमाणें तें वागत असत तें ३ वाजता
[illegible] त्याचा अभ्यासाचा वेळ ठरलेला असे देवांची भक्ति
त्याना फार होती [illegible] आपण स्वता करीत असत [illegible]
[illegible] त्याना खरेच दुसरे काही करता नसे इतकया [illegible]

चात इतकी एकाग्रता मी पाहीली नव्हती पण मी आणीते सरखे पण मला कुठे ध्यान करता येते अशी प्राचीन माझी गोष्ट एक नाही असे माझी ती पूज्या ध्यान असे सर्व आटोपल्ले की जेवण खाणाउरकून अभ्यासास बसायचे तीयेच वर काकूके [illegible] की होती पर-न्तपर ह्या जबरी कडे पाहायचे [illegible] मीअव प माई काहीतरी खेळ खेळत [illegible] यायाचे [illegible] पते सावरखावील्या चुळल [illegible] असे काही [illegible] असे इत क्यात कधी त्याना कं[illegible] खेळत बस ली असे तीथे पत [illegible] काही [illegible] गेल्का की पु न्हा अभ्यासास [illegible] यायचे बाळ नी अरसा आण पाहू असे [illegible] दोन [illegible] वाक डे करा त्या चीव म[illegible] जर अ[illegible] तर तुला अवड लो असतो का [illegible] असे [illegible] असल्यात तरी ली अपड [illegible] असना ज आतानर [illegible] असे करुन कंटा ळाल्याना कधी परसा कडे जायाचे व तीयेच [illegible] प्यास [illegible] यायाचे व विचार करायाचा तेथाना पाय खु[illegible] वेळी कुत्र्यांची पील्ले ओरडतात तसे ओरडायाचे व आमच्या दारी फुल बाग असे ती झाडे खाण्या करता बकऱ्या येत असत त्या बकऱ्या सारीखे ओ रडायाचे व मरसादे दीवकी आईला वाटे खरेंच बकरी आली की काय म्हणुन पाहावे तर हे ओरडत आहेत कधी कंटाळा आला की

माझ्या [illegible] न्संना मागे आगगाडयाचे आम्हाला साध भराचे [illegible]
चो ती काय म्हणाला तर आहान कोनाड्यात बरोबर दोघींनी डोळे
घातली पाहीजेत असे कधी काही कधीही करायाचे व रविवारी
मात्र खूप [illegible] जे ते बद्दल करून आगगाडीचा खेळ
करायाचा [illegible] तयार केली होती व मी नंतर व बाळ
अक्षरा
[illegible] पुढे [illegible] याचे ते [illegible] तीती [illegible]
व [illegible] सुरू [illegible] आमचे भाऊजी एक काळ
[illegible] असत [illegible] आपण [illegible]
पाहीजे तर [illegible] मी [illegible] ते असे म्हणत
[illegible] मोठे [illegible] कार [illegible]
[illegible] रनिवास गेले॥ तेथून
पुण्यास [illegible] सुटली॥ असे म्हणाव
याचे व मोठा [illegible] आणखी एक मजा ते करीत असत
[illegible] ती अशी की असे [illegible] तोंड करावयाचे व मग बाळानी
त्यास विचारावयाचे. बबडी म्हणजे [illegible] भाऊजानी
मी नाही बबडी मग बाळानी म्हणावे मग कोण बोबडी
मी नाही बोबडी मग कोस ना। आप्पाची मी नाही कोसना आप्पा
[illegible] गोसंब्याची मुंगी असे म्हणावे आणखी एक गोष्ट असे ते
[illegible] तोंड [illegible] व म्हणायचा ते को
[illegible] आले पारवरू बसले [illegible] तें पाखरा पाहा तें असे

[illegible]त व आपरची इच्छा असते तें असे की [illegible] माना करात व [illegible]
व म्हणाचे ईच्छा बाई [illegible] असं कस झाल तीकडुन आल [illegible]
[illegible] झाल कोणी नेकें असे करीत व आनंदा [illegible] मस्तेत दीवसच
[illegible]ीत असत माल्या [illegible] कोण्या बरोबरी [illegible] तेयछे आकुल
असत [illegible] आहान [illegible]वर [illegible] आकुजीला
[illegible]दवी रागावले की [illegible] कर्मा[illegible] [illegible] नाही [illegible] म्हणाले
[illegible] कुजी का [illegible] आज [illegible] दीसले
[illegible]कडुन [illegible] चुक [illegible] ना म्हणाले मी [illegible] चुक पुन्हा
करणार नाही असे [illegible] तरी [illegible] सांगाले असे
तसे [illegible] काहीतरी [illegible] [illegible] झाले [illegible] आकुजी
पेक्ष त्यांची बरचर [illegible] राच त्याचा
फोटो [illegible] होता तो [illegible] मीवतंत्र
होता [illegible] असतो असत [illegible] मनाव
[illegible] फार [illegible] आनंद [illegible] पाहुन झोल्या त्यांनी
[illegible] व [illegible] डोळे [illegible] बाहेर [illegible] [illegible]
असे इतका मारात्या [illegible] त्या [illegible] पाहरल्या व म्हणा
तात आग [illegible] मानी [illegible] डोळे केले मला [illegible]
[illegible] असता मी म्हणाले [illegible] करीत [illegible]
[illegible] तसे [illegible] म्हणाले भाऊ, जी म्हणाला दुसऱ्याचा
जीव जात असला तरी [illegible] [illegible] जी आपली [illegible]

ती बहिण व अहिनीतो पाहेनी बाहिणीला जीमा या पेइल ती पाहे [illegible]
नाही असे म्हणवाच मला जाईर पाहले, व मी रडाल्या लाग.ले तसे म
ग आम्हा चे भाऊजी मज जवळ आले व म्हणतात आहिनी रडु
न कोस बरे लाग माई [illegible] चार दीवसानी सासरी जाईल नेइमीचीच
आहेस रडुन कोरा आरो व घोकच्ची काही काही होत असे त्याच
[illegible] आमचे भाऊजीनी लढाई माधवरावा स्व रंग रवेळले त्या
[illegible] चे [illegible] व [illegible] आकाची मुंज्या व धंन्स चे
लग्गीन जाइले त्या वरा ✓ आम्ही त्रिंबकेस्वरी गेलो व लग्गीन वगैरे
आगले व आमचे भाऊजी व सासा त्याचे बरोबर जावयाचे होते व
आपा रवी [illegible] ओढी [illegible] न गंगाद्वारी गेले
व येताना पाह [illegible] इंन्द्रकुंच पायन्या त्यावर
उतरायची [illegible] पायन्या उतरले
[illegible] आट्कालो आहाी आ
[illegible] ती मागले [illegible] कुन पाइ लात वर
[illegible] खोका [illegible] आहेत व [illegible] पाइात
[illegible] असे पाइताचतीथे एक गोसावी रहात असे त्याने
जवळुन पाणी घेतले व जरवस धुतली व त्यात पान
फणीस भरले व त्रिंबके श्वराचे फार भारी भोग ठेके
र पाने आपले जरीकाठी उपरणे फाडीले व तेल पटी
बांधले व घरी आले व त्यावर च्यार दीवसांनी घर

नगुरास अंम्ही सर्व जनसना घेउन गेलो मे सपला व जुन पाद्य
आमचे भाऊजी नाशीकास शीकावयास जावयाचे होते
त्या वेकेला त्याना तेराचे वर्ष नुक तेच लागले व त्याच
वेकेला ते इग्रजी ३ सरीत बसले व [illegible] महीन्यानी चा
वयीत गेले व गणपति उच्छवा करता नगुरला आले होते
त्याचे आधी दोन वर्ष उच्छव [illegible] अंतत तें [illegible]
न पणी ६।८ पदे करून [illegible] मे [illegible]
जी घरी नसताना आपले [illegible] वगैरे देऊन [illegible] दोन भाल
दार व चोपदार के [illegible] मेळा पटीकी
दोन वर्ष कुठे अ[illegible] आरत [illegible] पाच पीर[illegible]
ता पदे केली होती त्यातील मला थोडे [illegible] ते आहे तो मीइथे
लेहीत आहे॥ दीन [illegible] वहु स साजीरे॥ प्राप्यु
नीया [illegible] कार्याला [illegible]॥ सतत [illegible] अम्हा दे श्रीग
जानना॥ से[illegible] चरचीत [illegible] मुक पाहना॥ [illegible]
सोड पक्रतुंडे कस्तूरी टीळा॥ लंबोदर व मगल कर
रूप सुंदरा॥ [illegible] आपुन या नमीतो [illegible] का भ क व[illegible]
छला॥ उ[illegible] आचीहि आर्य भुमीला स्वतंत्र [illegible]
आर्य ठव [illegible]रे॥ दीनपति कार्य करा बहुस सांजी
रे॥ प्रापुनी या कार्याला [illegible] वरे॥ झाले है [illegible]
संपले [illegible] आपली पदे होती ती मला येत नाहीत

याच प्रमाणें याच जयात देशी कापडाच्या फाक फटः
आमचा भाऊ जीनी केला होता तोमी सरते दोवटी लिहीपा
आहे सवाई याच्यावरयाच्या रंग व हे गाष्व व आणखी ही
काही यान [illegible] ती देऊ असो नाही कारस आले तेंव्हा
होता नी [illegible] हीकाला जा [illegible] याचे ते काही
इ [illegible] व झाडांच्या पुरती जागा [illegible]
[illegible] ती आचे शेजारी दादा जोग [illegible]
मग [illegible] पदय जात अरात
नेहमी प [illegible] जया [illegible] ठस भा असलेली
है तीथे जाच [illegible] याने नेमानी
[illegible] बरीत [illegible] याच न [illegible]
लाहान वया [illegible] ते [illegible] रख म्ह
णुन असत ते [illegible] ओळखीचे असत को
ठे काही सभे नी आ [illegible] लोक आली की त्या पारख्या
[illegible] आमचे भाऊजींना [illegible] न त्याच या चे व सर्व काही
त्या सांगा याचे व आपणा बरोबर घेऊन जावयाचे असो
[illegible] ते [illegible] ईतका हुशार पणा अस [illegible] कारणा
[illegible] नी [illegible] नी म्हणावे फार हुशार मुलगा असे असता त्या
[illegible] जबर झीफ
[illegible]
[illegible] आण [illegible] नंतर [illegible]

त्यापण त्याना तंबकरवले वाटले नाही त्यातापात
सगळी बडं बडं ग्रा ग्रंथ कीव सर्वे ची असेली मता आम
दिअहिर न अक्षर आठवत नाही पंधरा तीनवारात करेवा
टलेव तेअभ्यासकरण मास आम [illegible] एक दिवस मामजी
सा-वाअभ्यास घेत असता आ मनो माउजी चुकलेन
म्हणून मामजीनी
तो मारी लेते आले अमी मानी होते की रडले नाही व मामजी
नी बोटे पण नाही या वेळं [illegible] एक दिनरवावारा गोले ल
मोठ करवणीस दोन आणि [illegible] ते चार आणि
दिले ह्या वेळेला मामंजी
धमा त्यानाचे वार
ते आरोळे पटायाची
एक या [illegible] काही हा होती हातात
काठी हाती व तीज मी तीवर आपटीत होते ईतक्या त आम
च्या वन्सं ती येआत्या व यानी राहुन हात रचा ली ही वी
ता याची काठी या चे हाता तर [illegible] तरी वन्सं च्या
सा [illegible] उपाचाट व त्या व त्या रडाला रागात्या
भाल्या आता आपण मारली [illegible] काहीच त्यानी म त्याना
ड्यापर त्यांच आजं वाठव त्यावते भाऊजी म्हणाले माई
आपणजर रागावलो तर त्याना असे सांग की काल मी मा
जघरात पडले हो ठेंचेला लागडया वाढव ल्या

दुसरे दीवशी सकाळी वेणीचे वेळेला मामजींचे लक्षा
गेले व ते म्हणाले माई आग वणवनि तुला बांगड्या भरल्या
स्वयंपाकघरांत जेवणांना
आणि आज कशा वाढवल्या असे म्हणताच त्यांनी सांगीत-
ले की मी काल आज घरात पडले त्या वेळेला माझ्या बांगड्या
वाढवल्या. मग मामजी म्हणाले कारे खरे सांगतेका नाही
[illegible] तसे [illegible] जातात की त्या काल काठी आपटीत
होता व मी ती घेतली व त्यांनी काठी मला लागली व मी त्या
ला म्हटले की मला [illegible] लागा व तील तरी मी काय सांगु
असे म्हटले तर त्यांनी मला [illegible] आधी सांगतले तसे सांग
असे सांगीतले व मा[illegible] फार राग आला व ते म्हणता
त त्याला उत्तर दे की [illegible] पोलीसांचे छडीने इप्रोडु
काढतो असे म्हणताहेत इतक्यात आमचे भाऊजी उठले
व त्यांनीते शब्द एकीलेच मामजींचे एक सारखे अरजव
करू लागले आपण मला मारू नका मी आता खोटे कधी
बोलणार नाही असी विनवणी करीताकरीता मग माम-
जींनी काही त्यांना मारले नाही. असे चालले असता मी
माहेरी गेले व वन्स सासरी गेल्या व भाऊजी नाशीकास
गेले व त्याचे वेळेला नापेकर व रानडे व द्रवीड यांचा
खटला चालला होता त्या खटल्याची सर्व इकिकत
[illegible] हाती टीपणे करून [illegible] त्यावर पण एक

गाणें केले होते व मग त्याना देवी आल्या म्हणुन
ते पुन्हा भगुरास आले व मग मामजीनी मला पत्र पाठवीले
व आगबोटीने मी आले आमचे भाऊजींना लिहीण्याचा
पण नाद फार असे त्याने सर्व सार संसार [illegible] एक पुस्तक
त्याने लिहीले हे ते व त्याचेके [illegible] जोडी जाइली
हे सर्व लिहीले आहे तेतरा [illegible] वर्णिली
हकिकत आहे आता मी [illegible] माहेरी
माझे भावाचे लग्न होते [illegible] सर्व [illegible] नासगो
ली होती लग्न क [illegible] पैसांची अडचण आ
ली त्याकारणानी [illegible] मताच्या
ही मंडळि पुण्यास गेली [illegible] ची ही मंडळि गेली त्याचे
आजी जुने दोघानी [illegible] होते नव्हते मग भाऊजींच स्वता
त्याचे बरोबर जावयाचे [illegible] सर्व जाऊन आले व मग
लग्न जाहले व त्या [illegible] एकच दही पीकी [illegible]
गावे जोडी गावे आहे त्या [illegible] पाकुन काळ करते यांची व्या
ख्याने [illegible] यांची [illegible] तो आमची मंडळि माघे राही
ली व तीहे भाऊजींची दोन [illegible] त्याने झाली [illegible]
सांना वर्ष भर काळ वर्तमान पत्र [illegible] भीकाले [illegible]
म्हणजे आमचे भाऊजी वर्णिदार झाले काकाचे मगश
[illegible] सुरु जाइले ते दोघे [illegible] गेले [illegible] माहेरी

गेले व पर्वा तीस दीवसात परत आले मग यांना पुण्यास शी
करण्या करता जाण्याचें ठरले व पुढ जावयाचे इतक्यात मीन
बाक घरी व मामजींचे पोट फारच दुखु लागले व मामजी सर्व
मडळीस म्हणाले नाशीकास बाळुला तार करा मग त्याने तार केली
व भाऊजीस त्या काळी आलेप मग मला बरे वाटले व मग त्या
नी म्हणजे मामजींनी पुण्यास तार करव माईला आणा असा नाद
केला मग तार तर केली व लागेली जीगाडी मीळाली त्या गाडीने आले
व मग एक दोन दीवसात मामजींना बरे वाटले व मग पुण्यास
व नाशीकास प्लेग असल्ल्या कारणाने [illegible] पण घरीच राहीले
व मग दातार व [illegible] यानी [illegible] आमच्चे घरी [illegible]वयास
आली [illegible]

[illegible]

होते व पुढे राहील आहात दोन महीने गेले व थावणाचे
महील्यात [illegible] लसेला मामजी गेले जाइले तेच शी [illegible]

संपले मामजीना व भाऊ ला बरोबर दुखणे
आले त्याचे दाहा दीवसात दुसरे मामजी गेले व आम्ही
नाशीकास आलो मग आम्ही ईसपीतळात व त्याना संभा
ळण्या करता राहावयाचे होते व मग भाऊजीनी रोज
अन्न पोचवावयाचे व मग शाळेत जावयाचे
असे दोन महीने झाले पुढे भाऊजीची परीक्षा झाली वते साहवीत
गेले मग दीवळीत भाऊकडे भाऊजी व उभयता बंधु घरी आले कं म
[illegible]ना नीराळा [illegible] करीत होते व मग [illegible] जागी केले व मग
[illegible] माहेरी पाठवावयाची व [illegible] सासरी पाठवावयाची
[illegible] साखु [illegible] होती पहील्या [illegible] तोगे नीघुन [illegible]
[illegible] ली नीघुन [illegible] ती उ[illegible]
[illegible] घेणार आले
[illegible] ले नव्हते त्या वीजुला
[illegible] रस्ता लेहयात [illegible]
[illegible] नवीन होते [illegible] पण [illegible] नवते वतो आमच्या नीरा[illegible]
[illegible] गाडी नेऊ लागला पण भाऊजी त्याला वीचारतात कारे [illegible]
[illegible] रस्ता [illegible] आरे परी तो काही बोलेना तेव्हा भाऊजी
[illegible] उतरले व [illegible] त्यानी म
[illegible] तीनीट [illegible] दाहा वाजले तरी आम्ही गावात गेलो
[illegible] दोन [illegible] राहीले होते मग त्याना [illegible] जागत [illegible]

मग भाऊजी जवळचे गावांत गेले व एक बईल [illegible] आण्याला [illegible]
कत आला व मग मी आम्ही आराचे सुमारास त्रिबकास गेलो [illegible]
महीना दीड महीना राहीले व भाऊजी मात्र मागलीच परत गेले. ह्या [illegible]
ला मला पहील्याना दीवस होते मग मी घरी आले तेव्हा ह्याना समज [illegible]
मग नेहमी वीचाराप्रमाणे यहीनो तुला काय खावे असे वाटते ते सांग
मी तुला आणुन देईन पण ते जरी सांगत तरी मला लाज वाटे सांग [illegible]
तरी मी एकदा ह्याना बोरे आणण्यास सांगीतली व मग माझे डोहाळे [illegible]
जमी झाले व आम्हीन दातार एका जागी राहात होतो त्याचे [illegible]
डोहाळे लागले व तीने जरा काही [illegible] डोहाळे तीला सर्व [illegible]
जेऊ नये असे वाटे [illegible] वाटे की आम [illegible] नी [illegible]
के काम करीत असे [illegible] त्यानी [illegible]
तु कसे सर्व करीत होत [illegible] तेव्हा [illegible]
तले की त्याचे डोहाळे जड आहेत [illegible] अकित वर्ष [illegible] माहेरी गेले [illegible]
[illegible] नाशीकास प्लेग झाला व सर्व काही मन [illegible] काही कोठुरला
जायची असे ठरले इतक्यात प्लेग [illegible] झाला दोन गोटे आले हो [illegible]
[illegible] वातपण झाला [illegible] मग ह्याना सर्वनी [illegible] असे वाटे की यहिनी [illegible]
ची पण आत वाईत म्हणाले नवको तीचे मुल [illegible] आहे व आपण [illegible]
बारा दीवस जाले आहे म्हणुन त्याने मला आणली नाही व मग बारे [illegible]
व ही सर्व मंडळि ठरल्या प्रमाणे जायचीत [illegible] गेली व त्याच [illegible]
भाऊजीनी काही कबीरा केलया व मी मला तीसरा महीना [illegible]

व त्रिंबकास नाहीं प्लेगची गडबड झाली म्हणुन पत्र आले की
[illegible] पाठवा मग मी पण त्र्यंबकास गेले व मग एक दीवस आत्या
[illegible] झाली की मला आजे सासुबाई ~~[illegible]~~ म्हणाल्या की एक मामे
सासु तीला तु माहेरचे नावाने काय हाक मारतेस तसे भाऊजी मला
[illegible] तु आपली तीला माम [illegible] म्हण व मला पण तसेच म्हण
मला जर तु भाऊजी म्हणालीस तर मी तुला ओ देणार नाही असे म्हण-
ले तेव्हा पासुन मी त्याना भाऊजी न म्हणता [illegible] म्हणाल्या [illegible]
मग एके दीवशी [illegible] जेवावयास बसलो असतां वाडताना मला
गाणें म्हणण्यास सांगीतले व मामेसासुबाई म्हणाल्या आता नाही
म्हणा [illegible] [illegible] म्हणाले [illegible] [illegible] वहिनी आयकते ते
[illegible] म्हणुन सारखे वहिनी गाणें [illegible] [illegible] [illegible] गाणें म्हटले मामेसासु
[illegible] धागा [illegible] असे अनेक दीवस गेले मग त्यांची नोकरी सुरु
झाली व मग मी व [illegible] नाशीकास आलो पण आमलेच वीराड
नकरीता मला आठ दीवस माहेरी ठेवीले कारण माझी बहीण
तीन गेली होती म्हणुन मग मी घरी आले व आठ नव्या दीवसानी [illegible]
व [illegible] पण घरी आले मग आम्ही माडीवर नीराळे वीराड केले व
मग [illegible] दीवसानी [illegible] आमचे घरी राहाण्यास आली त्याचे कारण
असे झाले की तीला दारचपण्या करता नाशीकास आणीली [illegible]
[illegible] डीगी [illegible] ओळखत नव्हती म्हणुन तीला आमचे घरी आणीली
तीची व माझी [illegible] पासुन ओळख [illegible] नाते असल्याची

ामाच्चे घरी मनमोकळी आठ दाहा दीवस राहीली व मग म
त नेली व आणखी ठीकाणें पाहीली जमले नाही मग ठरवी
ना ध्यायचानी परंतु नाह्याना तसे काही कळले नचते वारा
ा वसन्तना देखील आठ दीवस आधी कळले पण मामी
आली व मग ह्यांना समजले की माझे लग्न करायाचे
ानी मामाना सांगीतले की मी लग्न करणार नाही का तर माझे
णें व्हायचाचे आहे म्हणुन मग दादा बाबा कराला लागले त
ह्यानी म्हणजे नात्यानी असे काढीले की मला जर ते शी
पैसे देत असले तर ठरवा मग ह्याने कबुल केले व शीमत
झाले व मग ह्याच्या भेटीच्या लग्न करवा आम्ही ओझारा
ााना तात्या घोडया वर असले ते कती चांगले दीसत होते
न सांगु ह्या प्रमाणें लगनात तरी की ती खबर कळा चांगली
होती तो लाबच लाब आंगरखा व ते पेडे पाकडे पागोटे पण ते
पेच सुंदर त्यांना ते सर्व फार चांगले दीसे हांच शीने समके खेळ
ा उरचाणें नीरनीराळे व नवीन असे येत व सर्व बाईनीला
ातीला आय चुन्हा बाईनी मी नाच येत आहे तु एकत आहेस ना।
ीवस गेले व सातवीची परीक्षा जवळ आली तर काय असेलते
जबर दुख जाली व लगनाची व अभ्यासाचीखटपट असे
कदा आले व तात्या ही यतापानी फार आजारी पडले पण परीक्षा
ाला लगनाचे वेळेची एक गोष्ट सांगायचाची ती आशी

लगीन लागले की सासरी राहावयाचे असते नवऱ्या मुला[illegible]
[illegible] प्रमाणे वेळ आली पण इतका [illegible] की प्राण असा नच. ही मी [illegible]
[illegible] ही त्या आदी वासाच्या वाडीला नवला पण तीचे राहण्याची वेळ आ[illegible]
ली नसे विचारले तर त्या कोण राहील वाडीत असे बुलक वाटे ते वसे
वासानी सांगीतले की विष्णुला राहूदे मग इली आम्ही [illegible]
आम्ही भाऊ म्हणतो माना पडीलया नी आज्ञा म्हणत होतो त्यान
ठेवीले व त्या
दिवसा पासुन त्यांचे व भाऊचे प्रेम फार वृध्द व सरल असे यांत
[illegible]तकले मग त्या [illegible]लेल्या मदतीने गेले मग मला फार वाइटे [illegible]
[illegible] से महीन्यात येतो असे सांगून गेले व मग से महीन्यात
परत आले तरी आले की जीचाराजनाचे [illegible] दिनी जास्त [illegible] [illegible]
कि ही त्रास की नाही असे विचाराचे व उगीचे असे केही म्हणु [illegible]
[illegible] व सौ[illegible] [illegible] व दुपारी [illegible] वर्तमानपत्र [illegible]
[illegible] याचे असे दीवस डेढ महीना गेला नीघुन [illegible] पुन्हा पुण्यास
गेले व मग मी परी बुवा आली होती त्यात पास झाले व घरी आले [illegible]
[illegible] सुटीत सासरी गेले आक्काला बरोबर नेले व आपण [illegible] दीवस
राहून परत आले व आक्काला तेथेच ठेवीले व आपण पुन्हा पुण्यास
गेले व त्याच वेळ[illegible] मग से महीन्यात आम्ही सर्व मुंली फार [illegible]
लागेलो सासरी तरी की मान सर्वांना वाटे की फार कडक [illegible] नावडे मी
[illegible] असे वाटे याची पानसुपारी करावी त्यांनी मेजवानी करावी
कोणी आपले असे म्हणाले [illegible] गप्पा मारा[illegible]

[illegible] त्या कारणाने की त्यांनी आमच्या [illegible] आसाचे अन्न त्या
[illegible] बोलण्याची माधुरीच काही नीराळी असा तो सासरचा गुरु
सोहळा पाहून आम्हा सर्वांनाच धन्य वाटे त्याचे सर्व मुंजी कार्य
केली त्याप्रमाणे परत गेली मी पण नीघाली व तीला म्हणाले जेव्हा त्यांचे [illegible]
[illegible] पाहुनी असे म्हटले पण त्या पाहुणी की आई व मला [illegible]
त्यांनी सांगीतले की तुला जाताना मुंबई दाखवीन मग म्हणु [illegible]
लागले की तु त्रिंबकला जा मग मला आता वाईट वाटले खूप रडु आले
मग बाबा म्हणाला इतके का तुला वाईट वाटले चल मुंबई [illegible]
तर झाले ना मग त्यांचे बरोबर मुंबईस पहील्याने आले त्यांचे [illegible]
मी नाशीक त्रिंबक [illegible] गाव पाहीले [illegible] मुंबई
पाहुन [illegible] घरी गेली [illegible] त्याच वेळेला भाऊचे लग्न झाले व [illegible]
व [illegible] पुण्यास गेले परंतु नंतर घरी आले तेर [illegible] काला [illegible]
म्हणुन मी बाळ ताह्या असे त्रिंबकास गेली व दीड महीना सरासरी
[illegible] असेल नसेल त्या वेळेला बाबांनी [illegible] म्हणुन एक गाठ
केले व त्रिंबक व गाव की ती खेडे आहे त्याप्रमाणे कीती मंद पण त्या
[illegible] देखील त्याच्या त्या मंद व प्रेमळ व इसाळ [illegible] एक प्रकार
चा आनंद [illegible] तरी आपली त्यांना ताप्या [illegible] नाही
झाले [illegible] नेहमी दाहा बारा मंडळि असतेच की [illegible] असत
[illegible] संख्या [illegible] भयाचा भाऊ पुण्यास गेले पण पुण्या [illegible]
[illegible] कारणाने त्यांना [illegible] ती मी [illegible]

[illegible]रत येत आहेत इतक्यात आमचे वन्सना नाणे आले व त्यांना काही
[illegible]हेर वगैरे करावा म्हणुन मी नाशीकास गेले व काही जुळवाजुळव
करून मावशी सासुबाई व मी व स्वता यायचे आम्ही रात्री पोचलो
नसवानाकी वाटा या व शास्त्रीबोवा आशी मंडळी आली त्यावेळेला
माझे डोळे आले होते मग ८ दीवस फार आनंदात काढले तात्यांनी
गाणी वगैरे म्हणाल्या सांगावी खुप गप्पा मारल्या असे असता
[illegible] नाशीकास आलो व पधरा दीवस सरासरी राहुन हे पुन्हा
[illegible] गेले मग त्या पेशाप्रमाणे [illegible] व मग बाईनी पण
[illegible] व मग बाईना अले नाशाण ते आले आवसेला मग त्या
[illegible]लीला काही ऋतुशांती केली नाही मग मी माझे माहेरी गेले व बाई
[illegible] पण [illegible] तीथे त्यांना दुसरे नाशाण आले व मग त्यांचे [illegible]
[illegible] आम्ही नाशीकास आलो व मग ऋतुशांती केली मी आणं[illegible]
[illegible] वगैरे असले मग त्या दीवशीचे सगळे खेळ इवशीने
[illegible]रून रात्री २८ सपाने फराळाचीशाळी पण नाशताना [illegible]
[illegible] इमीरा इदया मणजे तीला दीसेल आहेर देव कत [illegible]
[illegible]री नाव घेण्या करता माडीत आले व म्हणाले बाईनी तुला नाव
घ्यायलाच आले पाहीजे म्हणुन मी ईथे आलो असे सांगुन नाव
व रात्रीचुण अंगणात पानी घाऊन खेळले असे सर्व आटोपले व मुहुर्तास [illegible]
[illegible]तले ते ऊनाळीचे दीवस असल्यानी रात्रीची कालीगड आणी
[illegible] व मला सांगा ने चोर व गार होण्या करता कवलारा
[illegible] असे सांगा ने [illegible] देखत [illegible] बसले [illegible]

सातले तें लाल लाल खावयाचे व मी रागावले की मग म्हणाचे की मां
येण्याचे आधी का नाही चीरलेस ते सांग पाहू आता चीरशील ना आधी
नाही तर मी आसाच खात जाईन असेच त्याना थालीपीठ फार आवडते मी
खाली ऊतरले की आलेच भराभर तोंडात टाकायचे व मी जरते लपऊन ठेवी
ले की तीथुन पाडून काढायचे व खायचे मग मी फार रागवावे तरी काही
नाही दरवादे येकि म्हणाचे तु देशील तीतकेच खाईन मी त्याचे देखतदी
ले की लागले धुंमरखुक चालाला आले घोडांचे पण करायचे व त्याना इक्ला
फार आवडे कोणी दीला की त्याचे लक्षात आलेच [illegible] लागली की म्हणा
यायाचे वहिनी मला इकादे मग जरी खिशीत वाचीत असले तरी टाकेच
ऊ पण सोडून तोंडात टाकायचे [illegible]
म्हणावे व हाल्ने ते इक्लाचे टोके इच लुंगीमाचे व लपवायाचे
त्यांनी तीथुन सैंपुन आपुन पुन्हा खायचे असे असता एकदा
असे तसेच केले
असे झाले की थालीपीठ तुप ते बाहेरून आले व कोट व टोपी वगैरे
घेतली तरी मी थालीपीठ [illegible]
ती दीले ईतक्यात बाहेरून यायाचे व तसे तात्या हातात थालीपीठ
त तसेच आबा कडे गेले कारण तेंव्हा सौवळे ओवळे फार असे व ते
रीरुष जात नसत आल्या बरोबर तात्या आला ना मग कुठे आहे
लागलीच सांगीतले आबा कडे गेले तसे इक मारली जेवणे करत
तीपण नाहीच पाळले नाही नेहमी असे व्हायचे एक वेळा का
[illegible] झाला मग तात्यानी काही समजुन सांगीतले मग पळाले

परी आले की त्यानी माला कधी सौ ल्यानी जेऊ दीले नाही नेहमी वी-
ाराचे वहिनीतु सौ ळीका ओवी आपण ओवी सांगीतले तर नाही करा-चे
नाहीत पण जर सोवी सांगीतले आहे असे. तर त्रीनाचे नाते म्हणत तु मुकाट
नेसत जा की तुला त्रास पडणार नाही त्याना सौळे पाहीजे म्हणाऊ
के पाहीजे असे म्हणाचे मी समजावत करीत असले की मला कुणा
चयाचे ते परण ढब कपाडु की मी सांगतो कसे काय झाले आहे
ते ढवळले की सांगाचे चांगले झाले आहे व ही ३,५१ हीऊका
असे म्हणुन लागलाच हात लावावयाचा व वहिनी मी पमय,
रुका मी पीठी घ्यालु का मी पाणी भाजु का असे वीचाराचे वहि
गले पने [illegible] व गोड लागले का नाही ते [illegible] पाहावया
चे मी म्हणे मी करीन मी आता पने [illegible] नाही असे म्हणा
याचे असे आनंदात दीवस जात असता तात्या पुण्यास जात
[illegible] मग मला फार वाईट वाटे मग तात्या गेल्यावर [illegible]
[illegible] काम सांगावयाचे मग असे म्हणावयाचे तात्या सां-
[illegible] भाऊ बकु व [illegible] दुबरे असे म्हणाचे सरचु गेली सासरी
बकु गेली सासरी दुबरे आसत माझे कामाचे असे ते दीवस आम
चे तात्या कालेजमध्ये तो काही नुसता आभ्यासच करीत
नसत तर की ती [illegible] उद्योग करायचे काही कविता कराचे
काही लेख लेहाचे आपल्या मंडळीत व्याख्यान द्या
[illegible] कुठे सभा असेल ती [illegible] त्याचे आपण कराचे

तर कराव्ये पण सगळ्याना असे लिहा अशा कविता करा तशे
लेख लिहा आपली सर्व मंडळी मीळुन एक पत्र लिहाचे व
तो मग वाचाचे या आठदी वरसाला आमच्या नी लिहीले
पुन्हे नमच्यानी लिही असे करीत असत पुन्हा परीका
व ळ च क पत्र येत असत मी एकदा फार आजारी होते तर
त्यानी मला पुण्याहुन पैसे पाठवीले व चांगले आवश्यच पो
आणखी पैसे हावेतर पाठवीन असे सांगीतले तासा काळ व
तमान पत्रात लेख लिहीत असत कविता कच्ची केसरीत
वीहारीत की ती चांगले लेख ते सर्व शीकत आसता नीचले
लेले उदयेग सींहगडाचां पोवाडा बाजीचा पोवाडा विषवा
दुस्थीती कथन आशा कविता त्याने केल्या व इतीहासीक पुरुषाचे
उत्सव काकरावे असा एक लेख लिहीला होता त्याला व [illegible] र सांगीतले
[illegible] शा कविताना त्याना बक्षस मीळाली त्याच वेकेला आली 'बागेस
[illegible] त्याचे व्याख्यान झाले व तेव्हा पण त्याना बक्षीस मीळाले असे
[illegible] रा खटपट आणी चटपट करा व याचे/आजा मागचे काही काही राही
ले ते ईयेच लिहीते मग नव्यासतील ते फेर बदल करतील राहीले ते असे
लहान पणी मी जेवायास बसले की तासा रोज माझे जवळ बसा
वयाचे व म्हणा वयाचे औ भवती भीक्षादी असे म्हणाचे एक
दीवस आमच्या मामेमावसबाई तीचे [illegible] होएप मीच त्या वेळत
असता ताहा आले व औं भवती भी क्षा देही असे म्हटले त [illegible]

सासुबाई मला म्हणाल्या याच्या त्याचे पदरांती पोळी असे म्हणाला च मा
ला कृपालु करताच खरेच त्यांचे पदरात टाकली तसे मग गेले माम
जी कडे व त्याना म्हणाले ही वाहा वहिनी नी मला भीक्षा घातली तसे ते
म्हणाले तु मागीतली असशील तीने घातली आता असे [illegible] न को [illegible]
म्हणाले एकदा असे झाले की मला गाणें म्हणण्यास सांगावयास [illegible]
त्यात मी गजगवरीचे गाणें म्हणुन दाखवली त्यात ले [illegible] गाणें [illegible]
वेळ द्यात ठेवले व एक दीवस धोतराचा पदर डोक्यावर घेतला
व मी भाई गजगवरीचे गाणें म्हणाते असे म्हणुन म्हणण्यास आरंभ
केला ती एक दोन कडवी म्हणता च मला म्हणाले काही ओटी
ओटी भराल की नाही असे म्हणताच वन्सानी कुंकु लाऊन ओटी
भरली तसे त्या पण येकेला आपण मामजी कडे गेले व म्हणाले
माईनी माझी ओटी भरली तसे ते म्हणाले तु त्याच्यात काजातो
स व मग गाराणी सांगतोस असे म्हणाले व घरात येऊन माई हे काय
ग केलेस ता त्याची ओटी भरलीस असे करीत जाऊन कोस नरे
पुन्हा केलेस तर मार खाशील असे म्हणाले तेव्हा समाधान जा[illegible]
ते केल्यात वन्स म्हणतात आप्पा मी काही आधी ओटी भरीत नवते
यानीच आठवण केली व मग तुम्हाला सांगायला आला मग मामजी
म्हणाले अज्ञास असेच हाचे भरे केले कायरे लबाडा असे वात्यास
[illegible] त्यावता घावाची घाटणें ०डावयाची व एक मेकाला काही
बोल[illegible] चे मारा मारी परीयत मा[illegible] याचे व मग मारल

आले कीतास्यानी पकडुन मजजवळ यावयाचे की मग नाईलाज
हात घ्याचा व आणखी म्हणावयाचे की माझा हा दुरभेदय कील्ला
आहे असे म्हणुन वाटेल ते म्हणावयाचे की फार राग येई पण काही
चालत नसे एकदा असेच भांडण झाले मी वीटाळशी होते आगदी
मारामारी पर्यंत आले माझे अंगावर येते की काय असे मला वाटला
व मी वर खीडकीत नीजले तेथे वर बसुन तास्यानां कांदे मारण्या
स आरम केला तसे तात्या म्हणतात वहिनीला लागतील बरे क तसे
कांदे मारणे बंद करून बाहेर जावयाचे असे वीचीत्र पणा करी
त असत आमचे घरी उंदीर फार जाहले तसे तात्या मला काय सांगाव
याचे वहिनी तु त्याला ढोसुन बाहेर काढ मी हा ईथे झाडणी घेऊन
उभा राहातो असे म्हणुन मी ढोसला की बाहेर आला म्हणजे झाडणी
फीरवीत बसावयाचे की तो उंदीर धावरून मरत्याच मग म्हणाचे
काशी आमचे वहिनी नी शीकार केली असे म्हणुन त्याचे बागडा
चे हासाचे असेच आमचे घरी बामजसे ती झाडे रचाण्या करता
बकऱ्या पाळयाच्या त्या येतेला आशीच मला दारांतच उभी क
राची व बकरी धरली तर या फार चांगले केलेस असे म्हणावयाचे
व जर मला भीती वाटली तर आशी फजीती करावयाची असे काही
तरी नेहमी माझे मागे लागावयाचे मला लहानपणी झाडा वर पाळे
ल्या असतात त्याचे फार भयवाटाचे तास्यानी तीझाडा धरून आप
पयाली व माझ्या कानाशी लावावयाची आगावर टाकावयाचे

व ते पावसाळ्यात ते वाणी म्हणुन कीडे असतात त्याला धक्का
लागला ~ की त्याचा वाटोळा पैसा बनतो तो आणायचा व मला
म्हणायचे ही पाहा मी गंमत आणली आहे हात करतर पाहु की मी हात
करायचा व तो पैसा पाहीला की टाकुन मोठ्यानी ईकरुन अरडा
वयाचे असे फार त्रास देत मी जरा बागेत वगैरे गेले की पाटखळ
रखरखत्यात माडाचे व झाडणी वाटेत टाकाची फुकणी लाटणे
मधल्या टाकाचे असा पसारा घालुन पक्क नजात मी घरात आलेकी
भराभर अवरुन काही न बोलता तसच राहाचे की मग आपणच
यावयाचे व म्हणायचे वहिनी ईतका पसारा घालुन तु कुठे
गेली होतीस या सर्व गोष्टी होत असतानाच एक वर्ष गेले व मी दुसऱ्या
नी दीवस जाले व मी बाळंतपणाला माहेरी गेले व बाईघरीच
हो त्या त्याना त्याच वेळेला पहील्यानी दीवस होते त्रिबकास
फ्लु असल्यानी मी लवकरच परत आले माझे मुल पण गेले व मग
घरी आल्यावर बाईना डोहाळे जेवण केले व मग त्या माहेरी गे
ल्या मग पुढे वाऱ्या घरी आले व नेहमी गप्पा मारायचा पण त्या वेळेला
माझी मुलगी गेली असल्यानी अल्या बरोबर काही बोलले नाहीपण
दुपारी सर्व काम उरकले व मग मला म्हणाले वहिनी बईस व
मी बसले तसे मग वीचारीले मुलगी कीती दीवस होती तीला आदीक
काय झाले मग मी सर्व सांगीतले मग माझी काही काही समजुत
करुन मग दुसऱ्या गप्पास सुरुवात केली व मग एक दीवस रात्री

दोघा भावाच्या खुप गप्पा चालल्या त्यात असा विषय होता की मी आता
वकीलीचा अभ्यास करीन व एकदा परीक्षेला बसेन व तु पुढचे वर्षी
बी.ए.ला बसणार व भाऊ डाक्टर व बाळ जीतका शीकेल तीतके
त्यास शीकवायचे आशा की ती तरी गप्पा चालल्या. चांगले दोन वाजा
ला आले होते मी आपले सर्व ऐयकत आतल्या खोलीत बसले असता
त्या खोलीत आले व मला म्हणाले की वहिनी काय करते आहेस
वाचते आहेस का लिहीत आहेस मी काहीच करीत नवते तसे मला म्ह-
णाले ले बाहेर आमच्या गप्पा आयकत होतीस वाटते काय काय आयकी
ले सांग पाहू मग मी काही काही सांगीतले तसे म्हणतात बरेच ऐकी
लेस व मग मला म्हणाले तु कधी वहिनी वाचीत जाच पण काही काही
लिहीत जा मी त्याना म्हटले मला येत नाहीच मग त्यानी सांगीतले त्या
प्रमाणे लहान लहान तीन व मोठाले दोन असे पाच नीबंध मजकडु
न लिहुन घेतले व पुन्हा असेच नेहमी लिहीत जा म्हणुन सांगी
तले ता त्याची मागची एक गोष्ट आठवली ती अशी की माझे लग्नाला
सरासरी एक वर्ष झाले असेल त्या वेळेला मला नेण्या करता त्या
नाशीकास आले घरची गाडी बईल आणले होते व माझे मामाचे
घरी सकाळी आठ वाजता आले व म्हणतात मी वहिनीला नेण्याकरता
घरची गाडी बईल व दोन गडी सध्या काळी चाराचे सुमारास आम्ही नीघु की
मातं [illegible] बोलले एक वाच माझे आईला
व आजीला फार नवल वाटले की कीती लाहान मुलगा हा व पाच

साहा कोस जाणार भावजई ला घेऊन तीच्या आंगावर आहे तरी काही भीत
नी ती नाही आमच्या मुलाना काही ही धीर नाही कसा घेसुचा धीर गो बोल
तो कधी चस खस असा आवाज नाही इतके आई व आजी बोलत आहेत
इतक्यात तात्या आले व मी त्याच्या बरोबर गेले भगुरला आणखी एक
लाहानपणाची आठवण झाली ती आही की मी व तात्या सारख्याच. तात्या
ना वाटे काही समजायला आली की वहिनी नी काही काही पक्वने करावी
व आम्हाला वाढावी पण ती लाहान आहे असे नसे वाटत एक दा मी
सक्रांतीला तीथे होते व हलवा काही केला नाही व मग तात्या मला
फार रागो भरले मामजी गेले त्या वेळेची हीं त्यांची स्थीती कशी काय झा
ली ते आता मला आठवले सरकारचे त्रासा करवा मामजीना व
बाळाला होतात हेची ले नुसते तरे व्यातले होते ईकडे मामजींनी
होयटेची तयारी करीत आहेत तर तात्यानी काय केले तो
त त्यास सोडलाच मामजीनी आआ